

گفتارهایی در آیین دادرسی کیفری: فرارهای تأمین کیفری و نظارت قضایی

سید یاسر ضائی

سازمان تعزیرات حکومتی
معاونت توسعه مدیریت و منابع

سرشناسه : ضیایی، سیدیاسر، ۱۳۶۲ - گردآورنده
 عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
 عنوان و نام پدیدآور : گفتارهایی در آیین دادرسی کیفری: قرارهای تأمین
 کیفری و نظارت قضایی / سید یاسر ضیایی، (به سفارش) سازمان تعزیرات
 حکومتی معاونت توسعه مدیریت و منابع اداره کل آموزش و پژوهش.
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶
 مشخصات ظاهری : ۶۴ ص.
 شابک : 978-964-511-847-9
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 عنوان دیگر : قرارهای تأمین کیفری و نظارت قضایی
 موضوع : قرار تأمین (آیین دادرسی جزایی) -- ایران
 موضوع : Bail order (Criminal procedure) -- Iran
 موضوع : آیین دادرسی جزایی -- ایران
 شناسه افزوده : سازمان تعزیرات حکومتی. معاونت توسعه مدیریت و
 منابع اداره کل آموزش و پژوهش
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۵/۱۵۱/ن/۴۶۱۰ KMH
 رده بندی دیویی : ۴۵/۵۰۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۵۹۱۳۲۶

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیک، ...) بدون اخذ مجوز
 از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن زیر اطلاع دهید.

۱۰۴۸

نشر میزان

قرارهای تأمین کیفری و نظارت قضایی

سید یاسر ضیایی

چاپ اول: بهار ۱۳۹۶

قیمت: ۴۰۰۰ تومان

شمار: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹-۸۴۷-۵۱۱-۹۶۴-۹۷۸

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکبسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱

وبسایت: www.mizan-law.ir و mizannasher@yahoo.com پست الکترونیک:

فهرست مطالب

۹	دیباچه
۱۳	قدمه
۱۵	الف) مفهوم شناسی تامین
۱۵	۱- قرار
۱۶	۲- حکم
۱۸	۳- دستور یا رسم قضایی
۲۰	ب) انواع قرارهای تامین
۲۰	۱- قرار تمهیدی یا مقدماتی
۲۰	۲- قرارهای نهایی
۲۱	ج) انواع قرارهای تامین در محاکم کیفری
۲۱	۱- قرار تامین خواسته
۲۵	۲- قرار تامین کیفری در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۰
۲۶	۳- قرار تامین در قوانین خاص و متفرقه
۲۶	۳-۱- جرایم اطفال و نوجوانان
۲۷	۳-۲- جرایم و تخلفات قاچاق کالا و ارز
۳۰	۳-۳- قانون صدور چک
۳۰	۳-۴- جرایم اشخاص حقوقی

د) قواعد مشترک حاکم بر قراردادهای تأمین کیفری ۳۲

ه) شرایط و آثار صدور قراردادهای تأمین کیفری ۳۴

۱- التزام به حضور با قول شرف ۳۵

۲- التزام به حضور با تعیین وجه التزام ۳۵

۱- التزام به عدم خروج از حوزه قضائی با قول شرف ۳۶

۲- التزام به عدم خروج از حوزه قضائی با تعیین وجه التزام ۳۶

۵- التزام به معرفی ای خود به صورت هفتگی یا ماهانه به مرجع قضائی یا

انتظام با تعیین وجه التزام ۳۷

۶- التزام به خدمت در نیروهای مسلح به حضور با تعیین

وجه التزام، با موافقت به هم و پس از اخذ تعهد پرداخت از محل حقوق آنان

از سوی سازمان مربوط ۳۷

۷- التزام به عدم خروج از سرل یا محل اقامت تعیین شده با موافقت متهم

با تعیین وجه التزام از طریق نظارت با تجهیزات الکترونیکی یا بدون نظارت

با این تجهیزات ۳۷

۸- اخذ کفیل با تعیین وجه الکفاله ۳۸

۸- ۱- قرار اخذ کفیل ۳۸

۸- ۲- قرار قبولی کفالت ۴۰

۹- قرار وثیقه ۴۱

۹- ۱- قرار اخذ وثیقه ۴۲

۹- ۲- قرار قبولی وثیقه ۴۲

۱۰- بازداشت موقت ۴۷

۱۰- ۱- موارد صدور قرار بازداشت موقت ۴۸

۱۰- ۲- بازبینی و اعتراض به قرار بازداشت موقت ۴۸

۱۰- ۳- مدت قرار بازداشت موقت ۵۱

۱۰- ۴- جبران خسارت از بازداشت شدگان بی گناه ۵۳

۱۱- قراردادهای نظارت قضایی ۵۶

- ۱-۱۱- قرار معرفی نوبه‌ای خود به مراکز یا نهادهای تعیین شده ۵۸.....
۲-۱۱- قرار منع رانندگی با وسایل نقلیه موتوری ۵۸.....
۳-۱۱- قرار منع اشتغال به فعالیت‌های مرتبط با جرم ارتكابی ۵۹.....
۴-۱۱- قرار ممنوعیت از نگهداری سلاح دارای مجوز ۵۹.....
۵-۱۱- قرار ممنوعیت خروج از کشور ۵۹.....

- فهرست منابع ۶۳.....
الف: کتب و رساله ۶۳.....
ب: قوانین و آیین نامه‌ها ۶۳.....

دیباچه

۱. سازمان تعزیرات حکومتی، نهادی دو - وجهی (اداری - شبه قضایی) است و مأموریتی چندجانبه بر عهده دارد. با توجه به ویژه بودن ساختار و کارکرد این سازمان، لازم است هویت و جایگاه آن به درستی شناخته و معرفی شود. به همین جهت، باید از بیافته های یکجانبه دوری گزید. کارکرد این سازمان را نه می توان در حد اقدامات مربوط به پلیس، اداری پایین آورد و نه آن را به عنوانی نهادی کاملاً سرکوب گر معرفی نمود. در نتیجه، لازم است با انتخاب رویکردی همه جانبه، ظرفیت های کارکردی این سازمان را شناخت؛ با برپای کلیان برای آینده کاری آن تدوین کرد؛ و صلاحیت ها و مأموریت هایش را در ظرف ظرفیت تحولات اقتصادی و ضرورت حمایت از حقوق مصرف کنندگان و کنشگران اقتصادی، پویاتر ساخت.

۲. از لحاظ تاریخی، سازمان تعزیرات حکومتی خاستگاه هویتی خود را در نهاد حسبه پیدا می کند. از دیدگاه امروزی، این سازمان یک نهاد تنظیم گر است و در ردیف نهادهای مختلفی که در کشورهای مختلف بدین منظور پیش بینی شده اند قرار می گیرد. تنظیم گری یا انضباط بخشی را می توان «تلاش پادشاه و حاکم دولت، بخش خصوصی و یا نهادهای مختلط دولتی - خصوصی برای سازمان دادن در رفتارهای کنشگران حوزه های اقتصادی با استانداردهای تعریف شده، پیشگیری و بازدارندگی از تخلف نسبت به این استانداردها» دانست.

۳. در زمینه میزان مداخله دولت در امور اقتصادی و مربوط به بازار می ایست از تناوب مداخله حداقلی و حداکثری دولت فراتر رفته، مداخله های هوشمند را مدنظر که با حفظ انعطاف پذیری و خلاقیت مربوط به این حوزه ها، آن ها را به سوی اهدافی بلندمدت و دارای مقبولیت اجتماعی هدایت کند؛ اهدافی مانند بالا بردن رفاه شهروندان، ارتقای ایمنی نظام اقتصادی و اجتماعی و نیز تضمین حقوق و سلامت مصرف کنندگان. در همین راستا، قانون اصلاح قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۳/۷/۱۹ مجمع تشخیص مصلحت نظام با یادآوری «ضرورت نظارت و کنترل دولت بر امور

اقتصادی و لزوم هماهنگی مراجع قیمت‌گذاری و توزیع کالا و اجرای مقررات و ضوابط مربوط به آن». انجام «کلیه امور تعزیرات حکومتی اعم از امور بازرسی و نظارت، رسیدگی و صدور حکم قطعی و اجرای آن» را به دولت (قوه مجریه) محول کرده است.

۴. مأموریت اصلی سازمان تعزیرات حکومتی سرزنش کیفری نیست؛ چراکه سرزنش کیفری همیشه راه حل نهایی است و زمانی به کار گرفته می‌شود که سایر روش‌ها نتوانند احترام به ارزش‌ها و رعایت هنجارهای اجتماعی را تضمین کنند. هدف بخش اول، تشویق کنشگران اقتصادی به رعایت مقرراتی است که از یک طرف، سلامت اقتصاد و بازار از طرف دیگر حقوق بنیادین مصرف‌کنندگان را تضمین می‌کنند. تأسیس «مدرست پیشگیری از تخلفات اقتصادی» و نیز راه‌اندازی «سامانه رسیدگی به شکایات مردمی (سامانه ۱۳۵)» در سازمان تعزیرات حکومتی، در همین راستا صورت گرفته است. هدف دوم این سازمان، رسیدگی به تخلفات تعزیراتی از طریق یک نظام پاسخ‌دهی متفاوت است. این تفاوت را از نظر ماهوی می‌توان در جبهه محور نبودن پاسخ‌های پیش‌بین شده در مقررات مربوط به تعزیرات حکومتی دانست. این پاسخ‌ها بر محور جرم‌دستی، تعریف اموال و دیگر پاسخ‌هایی مبتنی است که در مقایسه با نظام کیفردهی قانون مجازات اسلامی، جنبه‌ای تکمیلی و تبعی داشته و با تخلفات مربوط به حوزه‌های بازار و مصرف صرفاً در پیگیری دارند. از نظر شکلی، رسیدگی‌های سازمان تعزیرات حکومتی، ضمن پیروی از اصول کلی مربوط به آیین دادرسی کیفری، تابع مقررات آیین دادرسی نیست. بنا بر این، نمونه‌ای از دادرسی اقتراقی متناسب با ماهیت تخلفات اقتصادی در این سازمان و هدف از این دادرسی اقتراقی، کاستن از تشریفات و پیچیدگی‌های خاص مربوط به آیین دادرسی کیفری، دوری جستن از تبعات منفی مربوط به کیفری ساختن امور مربوط به بازار، بالا بردن کارایی و سرعت تصمیم‌گیری در رسیدگی‌هاست. تفاوت دیگر نظام پاسخ‌دهی سازمان تعزیرات حکومتی را می‌توان در کارکرد تعاملی آن با دیگر نهادهای مرتبط با تخلفات اقتصادی (وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، قوه قضائیه، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، گمرک جمهوری اسلامی ایران، نیروی انتظامی، نهادهای صنفی، سازمان غذا و دارو، سازمان ملی استاندارد و...) در امر نظارت بر بازار، پیشگیری از تخلفات اقتصادی و رسیدگی به این تخلفات دانست.

۵. بدیهی است ماهیت متفاوت رسیدگی‌های سازمان تعزیرات حکومتی به معنای نادیده گرفتن اصول مربوط به دادرسی منصفانه نیست. تضمین اصول و تشریفات دادرسی منصفانه، یکی از اولویت‌های مهم سند چشم‌انداز سازمان تعزیرات حکومتی را تشکیل می‌دهد. این سند، اهداف کلی، برنامه‌های راهبردی و عملیاتی سازمان تعزیرات حکومتی در چشم‌انداز ۱۴۰۴ خورشیدی را تبیین و تدوین نموده است. در این چشم‌انداز، «سازمان تعزیرات حکومتی، سازمانی است مقتدر، توانمند و منصف در ایجاد امنیت، رقابت، سلامت و شفافیت در بازار و فضای کسب و کار و حامی حقوق مصرف‌کنندگان و والان اقتصادی». در همین راستا، آماده‌سازی لوایح ماهوی، مربوط به یکپارچه‌سازی تخلفات اقتصادی، و شکلی، مربوط به اصول و قواعد رسیدگی به این تخلفات، یکی از برنامه‌های عملیاتی این سازمان را تشکیل می‌دهد.

سازمان تعزیرات حکومتی در فصلی نوین از فعالیت خود، مطالعات تطبیقی را در کنار سایر پروژه‌های مرتبط به حقوق داخلی، در اولویت قرار داده است. این مطالعات از یک سو، زمینه‌ساز مشترک از چالش‌های مربوط به حوزه تخلفات اقتصادی را فراهم و از سوی دیگر، ایجاد تعامل با نهادهای بین‌المللی و نیز سازمان‌های دارای کارکرد مشابه با سازمان تعزیرات حکومتی را تسهیل می‌کند. در راستای تقویت پژوهش‌های مربوط به حوزه تحولات اقتصادی، سازمان تعزیرات حکومتی، دست همکاری خود را به سوی تمامی استادان، شگاه و پژوهشگران محترم کشورمان دراز کرده و از دیدگاه‌ها، پیشنهادها، انتقادهای ارزشمند ایشان به منظور بهبود عملکرد سازمان و ارتقای جایگاه آن استقبال می‌کند.

۷. کتاب حاضر که با عنوان «گفتارهایی در آیین دادرسی کیفری: **قرارهای تأمین کیفری و نظارت قضایی**» به سفارش سازمان تعزیرات حکومتی و به قلم پژوهشگر محترم «**جناب آقای سید یاسر ضیائی**» دانش‌جوی دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری نوشته شده، از مجموعه کتاب‌هایی است که در آغاز «دهه توسعه و تعالی سازمان تعزیرات حکومتی» و در راستای «طرح توسعه و تعالی» - که به همت «**جناب آقای دکتر علیرضا جمشیدی**»، معاون محترم وزیر و رئیس سابق سازمان تعزیرات حکومتی آغاز گردید - تهیه و تنظیم شده و اینک در اختیار جامعه حقوقی قرار می‌گیرد. در این نوشته، پژوهشگر محترم تلاش می‌کند تا یکی از موضوع‌های مهم و مشترک بین دو

حوزه دادرسی کیفری و دادرسی تعزیرات حکومتی را مورد مطالعه و بررسی قرار داده و اصول و تشریفات حاکم بر قراردادهای تأمین کیفری و نظارت قضایی را در این دو مرجع و مشابهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها را بیان کنند. دو موضوع «قراردادهای تأمین کیفری» و «قراردادهای نظارت قضایی»، از مهم‌ترین مباحث آیین دادرسی کیفری به شمار می‌روند و امروزه، در پرتو یافته‌های علوم جنایی و به ویژه جرم‌شناسی و آیین دادرسی کیفری و هم‌زمان موازین حقوق بشر، اصول و موازین بسیاری را باید در زمان تصمیم‌گیری قضایی رعایت به کار بست. این اصول و موازین، همان «اصول و موازین دادرسی منصفانه» هستند که رعایت آن‌ها در تمامی پرونده‌ها ضروری است. با توجه به مشابهت‌های بسیار بین دو موضوع جرم و تخلف و نظر به این‌که، در تخلفات اقتصادی و بهداشتی، صلاحیت سازمان تعزیرات حکومتی نیز حسب مورد از قراردادهای تأمین استفاده می‌شود و آن امر، وجود دارد که این شعب از قراردادهای نظارت قضایی نیز حسب مورد استفاده نماید. در این خصوص و اهمیت مطالعه این موضوع روشن می‌شود. بی‌تردید چنین نوشته‌ای می‌تواند نقش بسزایی در تفسیر درست و هدف‌مند مقررات قانونی داشته و زمینه صدور تصمیمات عادلانه، درست و عادلانه را فراهم سازد. تلاش‌های پژوهشگر محترم را ارج نهاده از زحمات ایشان در راستای نگارش این کتاب، تشکر و قدردانی می‌نمایم. امید است که مطالب این نوشته بتواند پاسخگوی نیازهای مدیران، رؤسا و اعضای محترم شعب رسیدگی، گردان سازمان تعزیرات حکومتی و کنشگران نظام عدالت کیفری بوده و مورد استفاده خاص حقوقی، حقوق‌دانان و دانشجویان رشته حقوق قرار گیرد. در پایان، لازم می‌دانم از جانب آقایان «دکتر جواد فرشباف ماهریان» و «دکتر امیرحسین نیازپور» هم‌چنین مجموعه همکاران «معاونت توسعه مدیریت و منابع»، به ویژه «دارای کل آموزش و پژوهش» تشکر نمایم که با تلاش‌های صادقانه خویش زمینه انجام و تکمیل پژوهش حاضر را فراهم ساختند. است.

عبداللهی میرکوهی

معاون وزیر و رئیس سازمان تعزیرات حکومتی

مقدمه

یکی از اصول ناظر بر حقوق مشترک اطراف دعوا؛ اصل قانونی بودن دادرسی است. اصل مزبور متضمن آن است که از یک طرف باید ساختار و چارچوب دستگاه قضایی و تشکیلات و موارد صلاحیت مراجع قضایی طبق قانون، تعریف و تعیین شده باشد و طرف دیگر نحوه رسیدگی عملی و تصمیمات و آراء قضایی در فرآیند دادرسی کیفری منطبق با قانون باشد. (ناجی زواره، مرتضی، آشنایی با آیین دادرسی کیفری، دعاوی ناشی از جرم و تحقیقات مقدماتی، جلد اول، انتشارات خرسندی، چاپ اول، ۱۳۹۴، ص ۲۲)

تضمین حقوق اصحاب دعوا با اصل قانونمند بودن فرآیند کیفری حاصل می شود. زیرا متهمی که از فرآیند کیفری می شود تا زمانی که مسئولیت کیفری و مجرمیت او طی یک دادرسی عادلانه و منصفانه اثبات نشود، بی گناه فرض می شود که این مهم ناشی از حاکمیت اصل برائت و آیین کیفری است.

قرارهای تامین کیفری توسط مقام قضایی و طبق مقررات آیین دادرسی صادر می شود. آیین دادرسی یا آیین رسیدگی نیز زیر ضوابط خاص خود را دارا می باشد. ماده ۱ قانون آیین دادرسی کیفری مقرر می دارد: «آیین دادرسی کیفری مجموعه مقررات و قواعدی است که برای کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، میانجیگری، صلح میان طرفین، نحوه رسیدگی، صدور رای، طرأ اعتراض به آراء، اجرای آراء، تعیین وظایف و اختیارات مقامات قضایی و ضابطان دادگستری و رعایت حقوق متهم، بزه دیده و جامعه وضع می شود». در این ماده، تعقیب متهم، رعایت حقوق بزه دیده و جامعه در انجام تحقیقات مقدماتی، صدور و اجرای حکم، رعایت حقوق بزه دیده و جامعه می تواند توجه به صدور قرارهای تامین را برجسته نماید و صدور آنرا ضروری جلوه دهد. اعمال این قواعد و مقررات توسط مقام قضایی نیازمند حکم و تصریح قانون است.

با توجه به اینکه صدور قرارهای تامین محدودیت هایی را نسبت به متهم، یا اموال یا سایر حقوق وی ایجاد می نماید. با عنایت به اصل کتبی بودن و مستند به قانون بودن

تحقیقات مقدماتی و فرآیند کیفری باید به این نکته مهم توجه داشت که در محاکم قضایی اعم از دادسرا و دادگاه ها، اتخاذ هر گونه نظر و رای، باید به صورت مستدل و مستند در قالب قرار یا حکم یا دستور باشد. اصل ۱۶۶ ق.ا در این زمینه مقرر می‌دارد: «احکام دادگاه‌ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است.»

در این راستا ۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ مقرر می‌کند: «دادرسی کیفری باید مستند به قانون باشد، حقوق طرفین دعوی را تضمین کند و قواعد آن نسبت به اشخاص که در شرایط مساوی به سبب ارتکاب جرایم مشابه تحت تعقیب قرار می‌گیرند، به صورت یکسان اعمال شود.» با این وصف، قراردادهای تأمین به عنوان یک تصمیم دادرسی است. قضایی تابع شرایط قانونی خاصی است که بررسی ابعاد و شرایط حاکم بر قراردادهای تأمین و امکان سنجی اعمال آنها در سایر مراجع رسیدگی کننده به تخلفات مثل سران تا برات حکومتی کشور موضوع نوشتار حاضر می‌باشند.